

สรุปผลการวิจัย อภิปราย และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่องสภาพและปัญหาการสอนวิชาศิลปะในกลุ่มวิชาเลือกเสรี ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย สังกัดกรมสามัญศึกษา เขตการศึกษา 9 สรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาสภาพและปัญหาการสอนวิชาศิลปะในกลุ่มวิชาเลือกเสรี ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย สังกัดกรมสามัญศึกษา เขตการศึกษา 9 ในด้านต่าง ๆ ดังนี้

1. หลักสูตร
2. เนื้อหาวิชา
3. วิธีสอน
4. สื่อการสอน
5. การวัดและการประเมินผล

กลุ่มตัวอย่างประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ครูผู้สอนวิชาศิลปะ (กลุ่มทัศนศิลป์) ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ของโรงเรียนสังกัดกรมสามัญศึกษา เขตการศึกษา 9 ประจำปีการศึกษา 2537 ซึ่งเป็นโรงเรียนขนาดใหญ่ และขนาดใหญ่พิเศษ จำนวน 36 โรงเรียน มีประชากร รวมทั้งสิ้น 65 คน (โรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดใหญ่ คือ โรงเรียนที่มีจำนวนนักเรียนตั้งแต่ 1,500-2,499 คน โรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดใหญ่พิเศษ คือ โรงเรียนที่มีจำนวนนักเรียนตั้งแต่ 2,500 คน ขึ้นไป)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยได้สร้างแบบสอบถามขึ้น 1 ชุด เพื่อใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลซึ่งแบ่งออกเป็น 4 ตอน คือ

ตอนที่ 1

เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับสภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม มีลักษณะเป็นแบบสำรวจรายการ (Check List) และแบบปลายเปิด (Open Ended)

ตอนที่ 2

เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับสภาพการสอนวิชาศิลปะกลุ่มวิชาเลือกเสรีในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย สังกัดกรมสามัญศึกษา เขตการศึกษา 9 มีลักษณะเป็นมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) ประกอบด้วยสภาพการสอน ด้านหลักสูตร ด้านเนื้อหาวิชา ด้านวิธีสอน ด้านสื่อการสอน และด้านการวัดและประเมินผล

ตอนที่ 3

เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับปัญหาการสอนวิชาศิลปะกลุ่มวิชาเลือกเสรีในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย สังกัดกรมสามัญศึกษา เขตการศึกษา 9 มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) ประกอบด้วยสภาพการสอน ด้านหลักสูตร ด้านเนื้อหาวิชา ด้านวิธีสอน ด้านสื่อการสอน และด้านการวัดและประเมินผล

ตอนที่ 4

เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับปัญหาอื่นๆ และข้อเสนอการแก้ปัญหา และข้อเสนอทั่วไป มีลักษณะเป็นแบบปลายเปิด (Open Ended)

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการเก็บรวบรวมข้อมูลผู้วิจัยได้ไปส่งและเก็บด้วยตนเองเป็นส่วนใหญ่ ส่วนที่เหลือผู้วิจัยได้ใช้บริการทางไปรษณีย์ โดยส่งแบบสอบถามพร้อมทั้งซองเปล่าติดตราไปรษณียากรให้ผู้ตอบแบบสอบถามส่งกลับคืนมา แบบสอบถามที่ได้รับคืนมาคิดเป็นร้อยละ 81.54 ของจำนวนแบบสอบถามที่ส่งไปทั้งหมด

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้ระเบียบวิธีการทางสถิติดังนี้

- แบบสอบถามตอนที่ 1 วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าร้อยละ (Percentage)
- แบบสอบถามตอนที่ 2 วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่ามัธยเลขคณิต ($\bar{X}$) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Diviation)
- แบบสอบถามตอนที่ 3 วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่ามัธยเลขคณิต ($\bar{X}$) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Diviation)
- แบบสอบถามตอนที่ 4 วิเคราะห์ข้อมูลโดยการจัดกลุ่มหาความถี่ของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามในแต่ละด้าน

นำผลการวิเคราะห์ข้อมูลในตอนที่ 1, 2, 3 และ 4 เสนอในรูปตารางประกอบคำอธิบายและความเรียงซึ่งเรียงตามลำดับความถี่

สรุปผลการวิจัย

ตอนที่ 1 ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ครูศิลปศึกษา (ทัศนศิลป์) ส่วนใหญ่เป็นชาย คือ ร้อยละ 73.58 และเป็นหญิง ร้อยละ 26.42 ครูศิลปศึกษาส่วนใหญ่ร้อยละ 33.96 มีอายุระหว่าง 36-40 ปี รองลงมาคือร้อยละ 32.08 มีอายุระหว่าง 31-35 ปี และร้อยละ 15.09 มีอายุ 41-45 ปี วุฒิการศึกษาของครูศิลปศึกษาศึกษาส่วนใหญ่ ร้อยละ 73.58 มีวุฒิปริญญาตรี และร้อยละ 22.64 มีวุฒิต่ำกว่าปริญญาตรี มีวุฒิปริญญาโท ร้อยละ 3.71 สำหรับประสบการณ์การสอนศิลปะของครูศิลปศึกษา ที่มีประสบการณ์น้อยคือ ต่ำกว่า 5 ปี คือ ร้อยละ 7.55 และครูศิลปศึกษาที่มีประสบการณ์สอนมาก (5 ปีขึ้นไป) คือ ร้อยละ 93.45 ครูศิลปศึกษาที่ตอบแบบสอบถาม ร้อยละ 66.04 เป็นครูผู้สอน ร้อยละ 33.96 เป็นหัวหน้าหมวดวิชาศิลปะ , ครูศิลปศึกษาส่วนใหญ่ ร้อยละ 43.40 สอนระหว่าง 16-20 คาบ รองลงมา ร้อยละ 32.08 สอนระหว่าง 10-15 คาบ รายวิชาที่โรงเรียนเปิดสอนส่วนใหญ่เปิดสอนรายวิชา ศ 015 คิดเป็น

ร้อยละ 25.61 รองลงมาคือวิชา ศ 016 ร้อยละ 19.51 และวิชา ศ 011 ร้อยละ 18.29 การเปิดวิชาเลือกเสรีส่วนใหญ่ ร้อยละ 94.34 ครูมีส่วนร่วมในการพิจารณาเปิด ส่วนการเข้ารับ การฝึกอบรมหรือสัมมนาเกี่ยวกับหลักสูตรวิชาศิลปศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ฉบับปรับปรุง 2533 ครูส่วนใหญ่ร้อยละ 52.83 ไม่เคยได้รับการอบรม ร้อยละ 47.17 เคยได้รับการอบรม โดยอบรมเรื่องหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย คิดเป็นร้อยละ 35.84 รองลงมาคือเรื่องวิธีการสอน คิดเป็นร้อยละ 22.64 เรื่องการเขียนโครงการสอนและแผนการสอน ร้อยละ 18.86 , เรื่อง การผลิตสื่อการสอน ร้อยละ 9.43 และเรื่องการประเมินผล ร้อยละ 3.77 ครูศิลปศึกษาส่วนใหญ่มี พื้นฐานความรู้ทางศิลปะ คือเคยเรียนมาเป็นวิชาเอก ร้อยละ 83.02 รองลงมาเคยได้รับ การอบรมด้านการสอนศิลปะร้อยละ 13.21 ครูศิลปศึกษาส่วนใหญ่ร้อยละ 75.47 ไม่มีการสอนวิชาอื่น นอกเหนือจากวิชาศิลปะ และครูศิลปศึกษาส่วนใหญ่ ร้อยละ 83.02 มีหน้าที่อื่นนอกเหนือจากการสอน ส่วนจำนวนครูในหมวดวิชาศิลปะส่วนใหญ่ร้อยละ 50.94 มีครู ต่ำกว่า 5 คน รองลงมาร้อยละ 49.06 มีครูระหว่าง 5-10 คน ขนาดของโรงเรียนส่วนใหญ่ ร้อยละ 56.60 เป็นโรงเรียน ขนาดใหญ่ ร้อยละ 43.39 เป็นโรงเรียนขนาดใหญ่พิเศษ ที่ตั้งของโรงเรียนส่วนใหญ่ร้อยละ 50.94 อยู่ในเมืองหรือเขตเทศบาล รองลงมา อยู่ในเขตสุขาภิบาล คิดเป็นร้อยละ 35.84

ตอนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพการสอนวิชาศิลปะ

1. ด้านหลักสูตร

ครูศิลปศึกษามีการปฏิบัติในด้านหลักสูตรอยู่ในระดับค่อนข้างมาก เกือบทุกเรื่องยกเว้นข้อ 6 คือ เรื่องการทำบันทึกการสอนโดยเตรียมวิธีการสอนให้เหมาะสมกับกิจกรรม และจุดประสงค์ รายวิชา ($\bar{x}=3.40$) ซึ่งครูศิลปศึกษามีการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง สำหรับระดับการปฏิบัติที่ ครูศิลปศึกษาปฏิบัติมากที่สุด คือ การปฏิบัติตามแนวทางจุดประสงค์ของหลักสูตรศิลปะ ข้อ 2 คือ เพื่อ ให้มีทักษะในการแสดงออกอย่างเสรีโดยอาศัยศิลปะเป็นสื่อ ($\bar{X}=4.15$) รองลงมาคือ การปฏิบัติ ตามแนวจุดประสงค์ของหลักสูตรข้อ 3 คือเพื่อให้เห็นคุณค่าของศิลปะมีความนิยมชมชื่นในศิลปวัฒนธรรมไทยและสากล มีนิสัยที่ดีในการทำงาน ($\bar{X} = 4.00$)

2. ด้านเนื้อหาวิชา

ครูศิลปศึกษามีการปฏิบัติในด้านเนื้อหาวิชาอยู่ในระดับค่อนข้างมากทุกเรื่อง และปฏิบัติมาก เป็นอันดับ 1 คือ เรื่องการศึกษาเอกสาร, ตำราทางศิลปะที่เกี่ยวกับเนื้อหาที่สอนเพิ่มเติม ($\bar{X} = 4.02$)

รองลงมาคือเรื่อง การพัฒนาเนื้อหารายวิชาศิลปะให้เหมาะสมกับความพร้อมของนักเรียน
โรงเรียน และท้องถิ่น ($\bar{X} = 3.98$)

3. ด้านวิธีสอน

ครูศิลปศึกษามีการปฏิบัติในด้านการสอนอยู่ในระดับค่อนข้างมากแทบทุกเรื่อง ยกเว้นเรื่อง
การใช้วิธีการสอนโดยการทำให้นักเรียนได้รับประสบการณ์ตรง เช่น การทัศนศึกษา การเชิญวิทยากร
ท้องถิ่น เป็นต้น ($\bar{X} = 3.00$) เรื่อง การจัดทำโครงการสอนระยะยาว ในแต่ละภาคเรียน
($\bar{X} = 3.42$) และการจัดการสอนซ่อมเสริมให้นักเรียนที่เรียนช้าและเรียนอ่อน ($\bar{X} = 3.06$)
ซึ่งครูศิลปศึกษามีการปฏิบัติในระดับปานกลางเท่านั้น

4. ด้านสื่อการสอน

เมื่อพิจารณารายข้อปรากฏว่า ครูศิลปศึกษามีการปฏิบัติด้านสื่อการสอน อยู่ในระดับค่อนข้าง
มากและปานกลางเท่ากัน คือ ระดับละ 6 ข้อ สำหรับการปฏิบัติด้านสื่อการสอนที่มากเป็นอันดับ
1 คือ การใช้ผลงานศิลปะที่เด่นของนักเรียนเป็นสื่อ เป็นตัวอย่างแก่นักเรียน ($\bar{X} = 4.09$) รอง
ลงมาคือ การผลิตสื่อขึ้นใช้เอง ($\bar{X} = 3.89$) เมื่อพิจารณารวมทุกข้อปรากฏว่าครูศิลปศึกษา มีการ
ปฏิบัติด้านสื่อการสอนอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.42$)

5. ด้านการวัดและการประเมินผล

เมื่อพิจารณารายข้อ ปรากฏว่า ครูศิลปศึกษามีการปฏิบัติด้านการวัดและการประเมินผล
อยู่ในระดับค่อนข้างมากแทบทุกเมื่อ ยกเว้น เรื่อง การประเมินผลความรู้เดิมก่อนเริ่มบทเรียนและ
เมื่อจบแต่ละจุดประสงค์ ($\bar{X} = 3.40$) เรื่อง การใช้วิธีการสอบสัมภาษณ์ ($\bar{X} = 3.06$)
การสอบข้อเขียน ($\bar{X} = 3.45$) , ซึ่งครูศิลปศึกษามีการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง สำหรับการปฏิบัติ
ในด้านการวัดและการประเมินผลที่ครูศิลปศึกษาปฏิบัติมากเป็นอันดับหนึ่งคือ การตรวจผลงาน ($\bar{X} = 4.28$)
รองลงมาคือ การสังเกต ($\bar{X} = 4.04$) เมื่อพิจารณารวมทุกข้อปรากฏว่าครูศิลปศึกษา มีการปฏิบัติ
ในด้านการวัดและประเมินผลอยู่ในระดับค่อนข้างมาก ($\bar{X} = 3.78$)

ตอนที่ 3 ข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาการสอนวิชาศิลปะ

1. ด้านหลักสูตร

เมื่อพิจารณารายข้อปรากฏว่า ครูศิลปศึกษามีปัญหาการสอนในด้านหลักสูตรส่วนใหญ่อยู่ในระดับปานกลาง ยกเว้นในเรื่อง ความเพียงพอของเอกสารหลักสูตรศิลปะ ($\bar{X} = 3.68$) ความสอดคล้องกับการศึกษาต่อด้านศิลปะ ($\bar{X} = 3.60$) และแหล่งค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติมของครูและนักเรียน ($\bar{X} = 3.58$) ซึ่งครูศิลปศึกษามีปัญหาอยู่ในระดับค่อนข้างมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าครูศิลปศึกษามีปัญหาเป็นอันดับ 1 คือ ความเพียงพอของเอกสารหลักสูตร ($\bar{X} = 3.68$) รองลงมา คือความสอดคล้องกับการศึกษาต่อด้านศิลปะ ($\bar{X} = 3.66$) เมื่อพิจารณารวมทุกข้อปรากฏว่าครูศิลปศึกษา มีปัญหาการสอนในด้านหลักสูตรอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.35$)

2. ด้านเนื้อหาวิชา

เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อปรากฏว่าปัญหาการสอนของครูศิลปศึกษาในด้านเนื้อหาวิชา อยู่ในระดับปานกลางทุกเรื่อง สำหรับปัญหาที่ครูศิลปศึกษาประสบอยู่เป็นอันดับหนึ่งคือ การพัฒนาเนื้อหาวิชาให้สอดคล้องกับการศึกษาต่อ ($\bar{X} = 3.49$) รองลงมาคือความเหมาะสมระหว่างเนื้อหา กับเวลาเรียน ($\bar{X} = 3.42$) เมื่อพิจารณารวมทุกข้อ ปรากฏว่าครูศิลปศึกษามีปัญหาเกี่ยวกับการสอนวิชาศิลปะในด้านเนื้อหาวิชาอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.29$)

3. ด้านวิธีสอน

เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อปรากฏว่าปัญหาการสอนวิชาศิลปะของครูศิลปศึกษา ในด้านการสอน อยู่ในระดับปานกลางทุกเรื่อง ยกเว้น เรื่อง ครูศิลปศึกษาได้รับมอบหมายงานพิเศษจากทางโรงเรียนมากเกินไป ($\bar{X} = 3.60$) ครูศิลปศึกษามีปัญหาอยู่ในระดับค่อนข้างมาก สำหรับปัญหาที่ครูศิลปะประสบอยู่เป็นอันดับ 1 คือ เรื่องครูศิลปศึกษาได้รับมอบหมายงานพิเศษจากทางโรงเรียนมากเกินไป ($\bar{X} = 3.60$) รองลงมา คือ เรื่องการสนับสนุนการอบรมดูงาน เกี่ยวกับการสอนจากทางโรงเรียน ($\bar{X} = 3.49$) เมื่อพิจารณารวมทุกข้อปรากฏว่าครูศิลปศึกษามีปัญหาเกี่ยวกับการสอนวิชาศิลปะในด้านการสอนอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.13$)

4. ด้านสื่อการสอน

เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อปรากฏว่าปัญหาการสอนวิชาศิลปะของครูศิลปศึกษาในด้านสื่อการสอนอยู่ในระดับปานกลางทุกเรื่อง ยกเว้น เรื่อง แหล่งวิทยากรในท้องถิ่นสำหรับครูและนักเรียนค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติม ($\bar{X} = 3.53$) และค่าใช้จ่ายของนักเรียนในการจัดซื้อวัสดุ

อุปกรณ์ทางศิลปะ ($\bar{X} = 3.68$) ซึ่งครูศิลปศึกษามีปัญหาอยู่ในระดับค่อนข้างมาก สำหรับปัญหาที่ครูศิลปศึกษาประสบเป็นอันดับ 1 ในด้านสื่อการสอนคือ เรื่องค่าใช้จ่ายของนักเรียนในการจัดซื้อวัสดุอุปกรณ์ทางศิลปะ ($\bar{X} = 3.68$) รองลงมาคือ เรื่องแหล่งวิทยากรในท้องถิ่นสำหรับครูและนักเรียน ค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติม ($\bar{X} = 3.53$) เมื่อ พิจารณารวมทุกข้อ ปรากฏว่าครูศิลปศึกษามีปัญหาเกี่ยวกับการสอนวิชาศิลปะในด้านสื่อการสอนอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.38$)

5. ด้านการวัดและการประเมินผล

เมื่อพิจารณาเป็นรายชื่อปรากฏว่าปัญหาการสอนวิชาศิลปะของครูศิลปศึกษาในด้านการวัดและการประเมินผลอยู่ในระดับปานกลางทุกเรื่อง สำหรับปัญหาที่ครูศิลปศึกษาประสบเป็นอันดับ 1 คือ การประเมินผลให้สอดคล้องจุดประสงค์รายวิชาศิลปะในหลักสูตรให้ครบทุกข้อ ($\bar{X} = 3.25$) รองลงมาคือ การวัดและประเมินผลด้านความรู้ความเข้าใจ ($\bar{X} = 2.91$)

เมื่อพิจารณารวมทุกข้อ ปรากฏว่าครูศิลปศึกษามีปัญหาเกี่ยวกับการสอนวิชาศิลปะในด้านการวัดและการประเมินผลอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.82$)

ตอนที่ 4 ข้อเสนอแนะทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม จากแบบสอบถาม 53 ฉบับ มีผู้ให้ข้อเสนอแนะทั่วไปมา 34 คน และใน 34 คนนี้ บางคนก็เสนอแนะมาเพียงบางด้านเท่านั้น ผู้วิจัยจึงได้รวบรวมข้อเสนอแนะ โดยสรุปได้ดังนี้

ด้านหลักสูตร

1. ควรจัดอบรมสัมมนาครูศิลปศึกษาเกี่ยวกับหลักสูตรในทุกโรงเรียน
2. หลักสูตรบางรายวิชาดีแต่ไม่เหมาะสมกับเวลาเรียนที่มีน้อย
3. หลักสูตรควรเปิดกว้าง ชัดเจนและกำหนดรูปแบบที่แน่นอน
4. หลักสูตรดีอยู่แล้วแต่ขาดอุปกรณ์ที่ใช้ในการสอน
5. ควรจัดหลักสูตรให้สอดคล้องกับการพัฒนาทางด้านวิทยาศาสตร์

ด้านเนื้อหาวิชา

1. ตำรามีน้อย เนื้อหาไม่ชัดเจน ควรจัดให้มีแหล่งค้นคว้าเพิ่มเติม
2. เนื้อหาส่วนมากเป็นวิชาปฏิบัติ แต่เวลา ขั้นตอนการดำเนินงานสั้น ทำให้เด็กไม่รู้เรื่อง
3. เนื้อหาที่ให้มาน้อยเกินไป ไม่เพียงพอกับเวลาที่ใช้สอน
4. หลักสูตร เนื้อหาเหมาะสม แต่ขาดอุปกรณ์การสอน
5. เนื้อหาควรเปิดกว้าง เพื่อให้ครูสามารถนำประสบการณ์มาใช้สอนได้

ด้านวิธีสอน

1. ควรให้ผู้เรียนได้ใช้เทคนิคตามความถนัดของตน
2. ควรเพิ่มเวลาในการสอนให้มากขึ้น
3. หลักสูตรเพื่อพร้อมคิดแต่ขาดอุปกรณ์ในการสอน
4. ควรให้ผู้เรียนได้มีโอกาสปฏิบัติจริง เพื่อเป็นประสบการณ์แก่ผู้เรียน
5. ควรเปลี่ยนแปลงหลักสูตรให้มีความทันสมัย

ด้านสื่อการสอน

1. ทางโรงเรียนควรจัดให้มีงบประมาณในการจัดหาและจัดทำสื่อการสอนต่างๆ
2. ควรจัดให้มีการสอนสอดคล้องกับแนวทางการศึกษาต่อ
3. จัดหาสื่อการสอนที่ทันสมัยมาเพิ่มเติมในการเรียนการสอน
4. ควรจัดแนวทางการสอนให้ เป็นไปตามความต้องการของท้องถิ่น
5. ทางโรงเรียนควรจัดให้มีการศึกษานอกสถานที่

ด้านการวัดและการประเมินผล

1. ควรลดจำนวนนักเรียนและเพิ่มเวลาเรียนเพื่อทำการสังเกตได้ง่าย
2. ควรประเมินจากผลงานของนักเรียน

3. ควรใช้ชีวิตและประเมิณผลตามที่กำหนดไว้ในหลักสูตร
4. ควรจัดทำข้อสอบเป็นกลุ่มของโรงเรียน
5. ใช้การประเมินโดยการจัดนิทรรศการสัญจร เพื่อสร้างความนิยมนต่อชุมชน

ข้อเสนอแนะทั่วไป

1. ควรให้วิชาศิลปะเป็นวิชาบังคับในชั้น ม.ปลาย
2. ควรใช้ครูเพียงคนเดียวสอนประจำในรายวิชาหนึ่งๆ
3. ทางโรงเรียนควรสนับสนุนทางด้านสถานที่และอุปกรณ์
4. ทางโรงเรียนควรจัดเป็นแผนการเรียนแยกออกต่างหาก
5. ควรมีการศึกษาวิจัยสภาพและปัญหาการใช้หลักสูตร ม.ปลาย

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

อภิปรายผลการวิจัย

จากการวิจัยพบว่าครูศิลปศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย เขตการศึกษา 9 เป็นชายและหญิงในอัตราส่วน 3:1 คือเป็น ชาย ร้อยละ 73.58 หญิง ร้อยละ 26.42 ครูศิลปศึกษาส่วนใหญ่ร้อยละ 33.96 มีอายุระหว่าง 36-40 ปี รองลงมาคือ 31-35 ปี คิดเป็นร้อยละ 32.08 ซึ่งแสดงให้เห็นว่า ครูศิลปศึกษาส่วนใหญ่อยู่ในวัยผู้ใหญ่ จนถึงวัยกลางคน ครูศิลปศึกษาในวัยหนุ่มอายุน้อยต่ำกว่า 30 ปี มีเพียง 3 คนเท่านั้น เมื่อดูถึงวุฒิการศึกษาจะเห็นว่า ส่วนมากร้อยละ 79.25 จบการศึกษาระดับปริญญาตรีขึ้นไป ซึ่งในจำนวนนี้ มีปริญญาโทจำนวน 2 คน ประสบการณ์ในการสอนวิชาศิลปะ ครูศิลปศึกษาส่วนใหญ่ร้อยละ 32.08 สอนมาแล้ว 11-15 ปี รองลงมาร้อยละ 28.30 สอนมาแล้ว 16-20 ปี และเมื่อดูภาพรวม ครูศิลปศึกษาร้อยละ 75.47 มีประสบการณ์สอน 11 ปีขึ้นไป แสดงให้เห็นว่า ครูศิลปศึกษา ส่วนมากเป็นผู้มีประสบการณ์สอนเพียงพอที่จะทำการสอนได้เป็นอย่างดี การสอนมานานย่อม เป็นสิ่งที่ทำให้เกิดความเชี่ยวชาญและเกิดประสบการณ์ในการสอน ครูศิลปศึกษาที่ตอบแบบ สอบครั้งนักร้อยละ 64.15 เป็นครูผู้สอน ร้อยละ 35.85 เป็นหัวหน้าหมวดศิลปะ เมื่อ พิจารณาถึง คาบสอน/สัปดาห์ ครูศิลปศึกษาร้อยละ 49.96 มีคาบสอนน้อยคือต่ำกว่า 16 คาบ แต่ร้อยละ 43.40 มีคาบสอนปกติคือ 16-20 คาบ มีเพียงร้อยละ 7.55 ที่มีคาบ สอนค่อนข้างมากคือ 21 คาบขึ้นไป ซึ่งการสอนน้อยกว่า 16 คาบนั้นเป็นเพราะว่า ครูศิลปศึกษาบางคนเป็นหัวหน้าหมวด หรือรับหน้าที่พิเศษจากที่ทางโรงเรียนมอบหมายซึ่ง เป็นภาระหน้าที่นอกเหนือจากการสอนที่สามารถนำมารวมปริมาณงานได้ สำหรับรายวิชา ศิลปะที่โรงเรียนเปิดสอน และครูศิลปศึกษาทำการสอนมากที่สุดคือ วิชาจิตรกรรม1 รองลง มาคือ จิตรกรรม2 , ศิลปนิยม1 และการออกแบบ1 ตามลำดับ ซึ่งแสดงให้เห็นว่า มีการ เปิดทั้งรายวิชาปฏิบัติและทฤษฎีควบคู่กันไป เนื่องจากวิชาเลือกเสรีเป็นวิชาที่มุ่งเน้นให้ นักเรียนเลือกเรียนตามความถนัดและความสนใจ โดยเพื่อเป็นพื้นฐานอาชีพและพื้นฐานการ ศึกษาต่อ แต่การศึกษาต่อทางศิลปะจะต้องสอบทั้งภาคปฏิบัติและทฤษฎีควบคู่กันไปด้วย และ จากที่พบอีกอย่างหนึ่งจากการวิจัยพบว่า ครูศิลปศึกษาส่วนหนึ่งหันไปเปิดวิชาช่าง(ช.) แทนวิชา ศ. ทั้งนี้เพราะว่า วิชา ช. มีคาบสอน 4 คาบ/สัปดาห์ ซึ่งมากกว่า วิชา ศ. ซึ่งมีเพียง 2 คาบ/สัปดาห์ ซึ่งการสอนวิชา ช. จะมีเวลาให้นักเรียนฝึกทักษะปฏิบัติได้

มากขึ้น การเปิดวิชาเลือกเสรี วิชาศิลปะ โดยส่วนใหญ่ร้อยละ 94.34 ครูมีส่วนร่วมในการพิจารณาเปิด มีเพียงส่วนน้อยร้อยละ 5.66 เท่านั้นที่ผู้บริหารเปิดเองโดยครูไม่มีส่วนร่วม แสดงให้เห็นว่า ครูมีส่วนร่วมในการคิด การตัดสินใจ ให้ข้อมูลต่างๆ แก่ทางโรงเรียนอันเป็นพื้นฐานและหลักการของการเปิดวิชาเลือกเสรี แต่เมื่อมาพิจารณาถึงการเข้ารับการฝึกอบรมสัมมนา กลับพบว่า ครูศิลปศึกษาส่วนใหญ่ร้อยละ 52.83 ไม่เคยได้รับการอบรม ซึ่งนับว่าน่าเป็นห่วงอย่างยิ่ง เนื่องจากหลักสูตรเป็นหลักสูตรใหม่มีหลักการ จุดมุ่งหมาย ตลอดจนแนวนโยบายในการจัดการหลักสูตรที่แตกต่างจากหลักสูตรเดิมอยู่หลายจุด ครูผู้สอนจำเป็นต้องรู้อะไรบ้างที่จะต้องรู้และเข้าใจในหลักสูตร ซึ่งกระบวนการอบรมสัมมนาน่าจะเป็นกระบวนการที่ดีที่สุดที่จะทำให้ครูเข้าสู่จุดนั้นได้ ซึ่งกรมสามัญศึกษา, หน่วยงานนิเทศก็น่าจะพิจารณาข้อมูลส่วนนี้ด้วย

ส่วนประสบการณ์ในการศึกษาเกี่ยวกับการสอนศิลปะ ครูศิลปศึกษาส่วนมากร้อยละ 91.57 เคยเรียนเป็นวิชาเอกและเคยอบรมเกี่ยวกับการสอนมีเพียงร้อยละ 9.43 ที่ไม่เคยศึกษา , ครูศิลปศึกษาส่วนมากร้อยละ 75.47 สอนเฉพาะวิชาศิลปะ โดยไม่สอนวิชาอื่น นอกเหนือวิชาศิลปะเลย มีสอนวิชาอื่นร่วมด้วยมีเพียงร้อยละ 24.53 แต่เมื่อดูถึงหน้าที่นอกเหนือจากการสอนแล้วพบว่าครูศิลปศึกษาส่วนใหญ่ร้อยละ 83.62 มีหน้าที่นอกเหนือจากการสอน อันได้แก่หน้าที่ที่ปรึกษา กิจกรรมชุมนุม ที่ปรึกษาประจำชั้น หัวหน้าหมวด ฝายศิลปะ ประชาสัมพันธ์ ฝายกิจกรรม บริการ เป็นต้น

จำนวนครูในหมวดวิชาศิลปศึกษาทุกโรงเรียนมีครูไม่ในหมวดไม่เกิน 10 คน ซึ่งนับว่าเป็นหมวดขนาดเล็กโดยมีครูต่ำกว่า 5 คน ร้อยละ 50.94 และระหว่าง 5-10 คน ร้อยละ 49.06 ซึ่งคิดเป็นอัตราส่วน 1:1 และขนาดของโรงเรียนส่วนใหญ่ร้อยละ 56.61 เป็นโรงเรียนขนาดใหญ่ (นักเรียน 1,500 - 2,499 คน) และขนาดใหญ่พิเศษ (นักเรียน 2,500 คนขึ้นไป) ร้อยละ 43.39 ที่ตั้งของโรงเรียนโดยส่วนใหญ่ร้อยละ 50.90 อยู่ในเขตเทศบาล หรือในเมือง, ในเขตสุขาภิบาลร้อยละ 35.84 และอยู่ในเขตนอกเมือง, นอกเขตสุขาภิบาลร้อยละ 13.20

ตอนที่ 2 สภาพการสอนวิชาศิลปะ

1. ด้านหลักสูตร

การปฏิบัติของครูศิลปศึกษาในด้านหลักสูตร พบว่ามีการปฏิบัติด้านหลักสูตรอยู่ในระดับค่อนข้างมากเกือบทุกเรื่อง ยกเว้น เรื่องการทํานันทนาการสอนโดยเตรียมวิธีการสอนให้เหมาะสมกับกิจกรรม และวัตถุประสงค์รายวิชาซึ่งมีการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง สำหรับการปฏิบัติที่ครูศิลปศึกษาปฏิบัติมากอันดับหนึ่งคือ เพื่อให้มีทักษะในการแสดงออกอย่างเสรีโดยมีศิลปะเป็นสื่อ รองลงมาคือเพื่อให้เห็นคุณค่าของศิลปะมีความนิยมชมชื่นในศิลปวัฒนธรรมไทยและสากล สำหรับการปฏิบัติโดยรวมด้านหลักสูตรอยู่ในระดับค่อนข้างมาก

ครูศิลปศึกษาส่วนใหญ่ได้ปฏิบัติตามแนวทางของจุดประสงค์ของหลักสูตรข้อที่ 2 คือ เพื่อให้มีทักษะในการแสดงออกอย่างเสรีโดยมีศิลปะเป็นสื่อ ซึ่งสอดคล้องกับ ชลอ พงษ์สามารถ (2526) ที่กล่าวว่าวิชาศิลปศึกษาเป็นวิชาทักษะ การที่นักเรียนได้ปฏิบัติงานหรือทำกิจกรรมได้มากเท่าใดยิ่งทำให้เกิดทักษะเพิ่มมากขึ้นเท่านั้น ครูผู้สอนควรหาวิธีการส่งเสริมกิจกรรม เพื่อช่วยให้บทเรียนมีความหมายและได้ประโยชน์แก่นักเรียนมากขึ้นและสอดคล้องกับงานวิจัยของ บรรลือ ขอรวมเดช (2533:90) ซึ่งกล่าวว่าข้อที่มีการปฏิบัติบ่อยครั้งเป็นอันดับหนึ่งคือ อาจารย์ผู้สอนคำนึงถึงพื้นฐานความถนัด ความต้องการและความสนใจของผู้เรียน เพราะศิลปะเป็นวิชาที่เน้นเรื่องของทักษะ ความสามารถพื้นฐาน

ส่วนสภาพการสอนที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดคือเรื่องการทำนันทนาการสอนโดยวิธีสอนให้เหมาะสมกับกิจกรรมและวัตถุประสงค์ของวิชานั้น อาจเป็นเพราะว่า ครูศิลปศึกษาส่วนใหญ่เป็นผู้มีประสบการณ์สอนค่อนข้างมาก กล่าวคือร้อยละ 75 สอนมานานกว่า 11 ปีแล้ว จึงไม่ค่อยสนใจที่จะทำนันทนาการสอนหรือเตรียมวิธีสอน อีกทั้งครูศิลปศึกษาได้เปิดสอนวิชานั้นเป็นประจำอยู่แล้ว จึงมีความใกล้ชิดคุ้นเคยกับเนื้อหาและกิจกรรมอยู่แล้ว ซึ่งในการวิจัยเรื่องนี้ทราบว่าร้อยละ 94 ครูผู้สอนมีส่วนร่วมในการพิจารณาเปิดรายวิชา และร้อยละ 75 สอนเฉพาะรายวิชาศิลปะไม่สอนรายวิชาอื่น ฉะนั้นการทำนันทนาการสอนแต่ละครั้งจึงไม่ค่อยปฏิบัติ เพราะต้องสอนอยู่เป็นประจำจนเกิดความมั่นใจในการสอน ซึ่งสอดคล้องกับการวิจัยของ บรรลือ ขอรวมเดช (2533:90) ซึ่งพบว่าอาจารย์ที่สอนวิชาศิลปะภาคปฏิบัติโดยส่วนใหญ่มีโอกาสเป็นเจ้าของวิชาที่สอนต้องสอนเป็นประจำจนเกิดความมั่นใจในการสอน

ฉะนั้นการทำแผนบทเรียนในการสอนแต่ละครั้งจึงไม่จำเป็น อย่างไรก็ตามแผนการสอนซึ่งคือการเตรียมการสอนเป็นลายลักษณ์อักษรล่วงหน้าหรือ บันทึกการสอน (กรมวิชาการ, 2533) นั้นมีประโยชน์คือ

1. ทำให้การเรียงการสอนดีขึ้น
2. ทำให้การสอนได้ครบถ้วนและตรงตามกำหนดเวลา
3. เป็นผลงานทางวิชาการอย่างหลังที่แสดงความชำนาญการพิเศษ
4. สามารถทำให้ผู้มาสอนแทนสามารถสอนได้ดี (ยุทธศักดิ์ ชัมแสน, 2535)

ครูจึงควรจัดทำเพื่อประโยชน์ต่อการเรียนการสอนและตัวครูเองด้วย ทิศนา ชัมมนณี (2526) ได้กล่าวว่า ครูผู้สอนศิลปศึกษาควรยึดหลักการ หรือแนวทางในการสอนศิลปศึกษา เพื่อให้สนองตามจุดประสงค์ดังนี้

1. ครูควรศึกษาแผนล่วงหน้าทุก ๆ แผนเสียแต่ต้นปีการศึกษาเพื่อจะได้วางโครงการจัดลำดับแผนตามความเหมาะสม และจะได้จัดเตรียมสื่อการเรียนได้ทัน
  2. ครูควรปรับแผนการสอนแต่ละแผนให้เข้ากับสภาพท้องถิ่น หรือเหตุการณ์ที่ประสบอยู่ หรือจัดกิจกรรมให้เหมาะสมกับนักเรียน ส่งเสริมให้นักเรียนสนุกสนานเพลิดเพลินและทำทฤษฎีความคิด และการแสดงออกของนักเรียนไม่ยึดทฤษฎีและกฎเกณฑ์มากเกินไป
- และพงษ์พิศ ทะคง (2526) ที่กล่าวว่าควรให้ความรู้แก่ครูมากขึ้น เกี่ยวกับการทำแผนการสอนฝ่ายวิชาการ และหัวหน้าหมวดควรร่วมมือกันจัดทำแผนการเรียนตามความพร้อมของบุคลากร

2. ด้านเนื้อหาวิชา

เมื่อพิจารณารายชื่อ ปรากฏว่าครูศิลปศึกษามีการปฏิบัติด้านเนื้อหาวิชาค่อนข้างมากทุกเรื่อง และปฏิบัติมากเป็นอันดับหนึ่ง คือเรื่องศึกษาเอกสาร, ตำราทางศิลปะที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาที่สอนเพิ่มเติม รองลงมาคือเรื่องการศึกษาเนื้อหาวิชาศิลปะที่เหมาะสมกับความพร้อมของนักเรียนในโรงเรียนและท้องถิ่น ครูศิลปศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย เขตการศึกษา 9 ส่วนใหญ่สนใจที่จะศึกษาเอกสารตำราทางศิลปะ เพื่อเพิ่มพูนความรู้ ประสบการณ์ เพิ่มเติม เพื่อนำมาพัฒนาเนื้อหาวิชาศิลปะที่ตัวเองสอนอยู่ให้เหมาะสมสอดคล้องกับนักเรียน โรงเรียน และท้องถิ่น ซึ่งนับได้ว่าการจัดเนื้อหาของครูผู้สอนนั้น มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งต่อการพัฒนาอาชีพ และพื้นฐานการศึกษาต่อ ซึ่งเป็นหลักการของ

หลักสูตร หากครูผู้สอนไม่มีความรู้ที่ดี ก็เป็นการยากที่จะสอนให้บรรลุตามหลักการ หรือจุดมุ่งหมายของหลักสูตรได้ เหตุผลอีกอย่างหนึ่งคือในปัจจุบันยังไม่มีหนังสือวิชาศิลปะระดับมัธยมศึกษาตอนปลายออกจำหน่ายในท้องตลาดเลย ครูผู้สอนจึงจำเป็นต้องไปศึกษาเนื้อหาสาระเพิ่มเติมจากคำอธิบายรายวิชาเอาเอง สอดคล้องกับแนวความคิดของ ยุทธศักดิ์ สัมแสน (2535:108) ที่กล่าวถึงบทบาทของบุคลากรในการใช้หลักสูตรว่า ครูผู้สอนเป็นผู้ใช้หลักสูตรโดยตรงมีส่วนที่จะช่วยสนับสนุนให้การใช้หลักสูตรภายในโรงเรียนมีประสิทธิภาพได้ โดย

1. ทำการศึกษาหลักสูตรเพื่อสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสูตรที่ตัวเองใช้อยู่อย่างชัดเจน
2. ทำการปรับปรุงหลักสูตรที่ใช้อยู่ให้มีความเหมาะสมกับสภาพความต้องการของท้องถิ่น
3. ทำการสอนให้ถูกต้องกับเจตนารมณ์ของหลักสูตรที่ใช้อยู่
4. พยายามคิดค้นหาวิธีการที่เหมาะสม หรือวิธีการที่มีประสิทธิภาพ สำหรับการใช้หลักสูตรที่ตนเองเป็นผู้ใช้

และการปรับรายละเอียดเนื้อหาของรายวิชาให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น ก็เป็นหน้าที่ของท้องถิ่น (โรงเรียน, กลุ่มโรงเรียน, กรมต้นสังกัด) ปฏิบัติเพื่อสนองความต้องการของท้องถิ่นและส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความคิดในการสร้างสรรค์งานอีกด้วย (กรมวิชาการ, 2535)

3. ด้านวิธีสอน

เมื่อพิจารณารายข้อปรากฏว่า ครูศิลปศึกษามีการปฏิบัติด้านการสอนอยู่ในระดับค่อนข้างมากแทบทุกเรื่อง ยกเว้น เรื่อง การใช้วิธีสอนโดยการให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ตรง เช่น การทัศนศึกษา การเชิญวิทยากรท้องถิ่น เป็นต้น เรื่อง การจัดทำโครงการสอนระยะยาวในแต่ละภาคเรียน และ การจัดการสอนซ่อมเสริมให้นักเรียนที่เรียนช้าหรือเรียนอ่อน ซึ่งครูศิลปศึกษาปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง สำหรับการปฏิบัติมากที่สุดคือ การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยเน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลาง รองลงมาได้แก่ การสอนโดยเน้นผลสำเร็จของงาน การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามที่กำหนดไว้ในแผนการสอน และการใช้วิธีการสอนหลากหลายวิธีตามความเหมาะสมของแต่ละเนื้อหาหรือกิจกรรม และเมื่อพิจารณาโดยรวมทุกข้อ ครูศิลปศึกษามีการปฏิบัติด้านการสอนอยู่ในระดับค่อนข้างมาก การปฏิบัติของครูศิลปศึกษาด้านการสอนสอดคล้องกับการปฏิบัติด้านหลักสูตรที่มีการปฏิบัติตามแนวคิดประสงค์ของหลักสูตร

ศิลปะเพื่อให้มีทักษะในการแสดงออกอย่างเสรีโดยอาศัยศิลปะเป็นสื่อ นั่นคือการสอนที่เน้นผลสำเร็จของงาน ซึ่งการสอนที่มุ่งทักษะก็ย่อมที่จะเน้นผลสำเร็จของงาน (Product) ไปด้วย แต่ขณะเดียวกันก็ไม่ควรมองข้ามถึงกระบวนการทำงาน (Process) ซึ่ง จริฎ คำยัง (ม.ป.ป.) ก็ได้เสนอแนวความคิด และหลักการประเมินผลวิชาที่มีภาคปฏิบัติว่า ควรประกอบด้วย

1. การประเมินความรู้พื้นฐาน
2. ประเมินกระบวนการ
3. ประเมินผลงาน
4. ประเมินคุณลักษณะการทำงาน

การสอนที่นำมาใช้น้อยที่สุดคือ การสอนให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ตรง เช่น การทัศนศึกษา การเชิญวิทยากรในท้องถิ่น ซึ่งสอดคล้องกับการวิจัยของ วิบูลย์ จันทร์แถม (2531) พบว่าวิธีสอนศิลปศึกษาที่ครูศิลปศึกษาใช้น้อยที่สุดคือ การศึกษานอกสถานที่ ซึ่งการศึกษานอกสถานที่ หรือ กิจกรรมทัศนศึกษานั้น มีความสำคัญคือ เพื่อให้ให้นักเรียนมีโอกาสได้พบเห็นและสัมผัสกับธรรมชาติ ศิลปะ โบราณสถานและแหล่งวิทยาการต่างๆ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2534) ส่วนการเชิญวิทยากรในท้องถิ่นนั้น ควรจะได้มีการดำเนินการด้วยเพราะว่าตามสภาพความเป็นจริงแล้ว การใช้หลักสูตรในการเรียนการสอนในโรงเรียนย่อมเป็นการไม่เพียงพอแก่นักเรียน เพราะโรงเรียนมีขีดจำกัดในด้านบุคลากร สถานที่ปฏิบัติงาน วัสดุประกอบการเรียนการสอน งบประมาณ ตลอดจนสิ่งอำนวยความสะดวกอื่นๆ แต่ในขณะเดียวกันท้องถิ่นมีทรัพยากรที่เป็นปัจจัยป้อนเข้าสู่กระบวนการเรียนการสอน และนักเรียนก็เป็นสมาชิกส่วนหนึ่งของสังคมในชุมชนนั้นๆ การดำเนินก็เกี่ยวข้องกับสังคมตลอดเวลาหาได้แยกออกจากสังคม นักเรียนจะเรียนรู้จากชุมชนด้วย และคำนึงถึงการจัดการศึกษาที่กล่าวว่า "โรงเรียนพึงจัดการศึกษาแบบผสมผสาน ระหว่างการศึกษาในโรงเรียนกับการศึกษานอกโรงเรียนให้ผสมกลมกลืนกัน" (ยุทธศักดิ์ สัมแสน, 2535)

4. ด้านสื่อการสอน

เมื่อพิจารณารายข้อพบว่า การปฏิบัติด้านสื่อการสอนที่มากเป็นอันดับหนึ่งคือ การใช้ผลงานศิลปะที่เด่นของนักเรียนเป็นสื่อ, เป็นตัวอย่างแก่นักเรียน รองลงมาคือการผลิตสื่อขึ้นใช้เอง ซึ่งอยู่ในระดับค่อนข้างมาก ส่วนการซื้อสื่อการสอนจากแหล่งอื่นอยู่ในระดับค่อนข้างน้อย แต่เมื่อพิจารณารวมทุกข้อปรากฏว่า ครูศิลปศึกษามีการปฏิบัติด้านสื่อการสอนอยู่ในระดับปานกลาง

จากผลการวิจัยดังกล่าว จะสังเกตได้ว่าครูศิลปศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย เขต

การศึกษา 9 มีการปฏิบัติด้านสื่อการสอนน้อยกว่าด้านอื่นๆ กล่าวคืออยู่ในระดับปานกลาง ในขณะที่ด้านอื่นๆ อยู่ในระดับค่อนข้างมาก เมื่อพิจารณารายชื่อแล้วพบว่า สื่อการสอนที่ครูศิลปศึกษานำมาใช้บ่อยที่สุดคือ การนำเอาผลงานของนักเรียนเองมาเป็นสื่อ ซึ่งนอกจากเป็นการประหยัดแล้วยังเป็นการกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความกระตือรือร้นเพื่อที่ผลงานของตนจะได้เป็นแบบอย่างบ้าง อีกทั้งมีการผลิตสื่อขึ้นใช้เองทั้งนี้เป็นอาจเป็นเพราะว่า ได้รับงบประมาณจากทางโรงเรียนไม่เพียงพอ แต่อย่างไรก็ตามสื่อประเภทนี้ก็ช่วยให้เข้าใจ คลงใจในการฝึกปฏิบัติทัศนศิลปศึกษา และผู้เรียนผู้สอนได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมในห้องเรียนร่วมกัน

และจะเห็นได้ว่าการซื้ออุปกรณ์จากแหล่งอื่นและการจัดซื้อสำเร็จรูปมีค่าเฉลี่ยน้อย แสดงว่าครูศิลปศึกษาไม่นิยมใช้สื่อสำเร็จรูป และไม่นิยมซื้อสื่อจากแหล่งอื่น แต่ชอบที่จะผลิตสื่อด้วยตนเอง ซึ่งจะประหยัดงบประมาณกว่าและตรงกับความต้องการของตนเองมากกว่า อีกทั้งสื่อสำเร็จรูปต่างๆนั้นโดยส่วนมากมักจะมีราคาแพง การที่ครูศิลปศึกษาปฏิบัติด้านสื่อการสอนดังกล่าวจึงค่อนข้างจะสอดคล้องกับข้อ เสนอแนะของกรมวิชาการ(2535:20) ในข้อที่ว่าครู ควรเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมหรือจัดเตรียมจัดหาสื่อหรืออุปกรณ์ด้วยตนเอง สำหรับใช้ประกอบการจัดกิจกรรมของผู้เรียนแต่ละกลุ่มหรือแต่ละคน และบุคคลที่มีบทบาทในการส่งเสริม และสนับสนุนการใช้สื่อแก่ครูคือผู้บริหารโรงเรียน ตลอดจนหัวหน้าหมวดวิชาศิลปะ ควรที่จะต้องให้บริการวัสดุหลักสตูและสื่อการเรียนการสอนชนิดต่างๆ แก่ครูด้วย (ศึกษาธิการ, 2533)

5. ด้านการวัดและประเมินผล

เมื่อพิจารณาเป็นรายชื่อปรากฏว่า ครูศิลปศึกษามีการปฏิบัติด้านการวัดและประเมินผล อยู่ในระดับค่อนข้างมากแทบทุกเรื่อง ยกเว้นเรื่องการวัดประเมินผลความรู้เดิมก่อนเริ่มบทเรียน และเมื่อจบแต่ละจุดประสงค์, เรื่องการใช้วิธีการสอบสัมภาษณ์ การสอบข้อเขียน อยู่ในระดับปานกลาง สำหรับการปฏิบัติในด้านการวัดและประเมินผลที่ครูศิลปศึกษาปฏิบัติมากเป็นดับแรกคือ การตรวจสอบผลงาน รองลงมาคือการสังเกต ซึ่งการปฏิบัติทั้งสองข้ออยู่ในระดับค่อนข้างมาก และเมื่อพิจารณาโดยรวมแล้ว มีการปฏิบัติในด้านการวัดและประเมินผลอยู่ในระดับค่อนข้างมาก

ผลการวิจัยดังกล่าว อธิบายได้ว่า การปฏิบัติด้านการวัดและประเมินผลของครูศิลปศึกษา มีการตรวจผลงานมากเป็นอันดับหนึ่ง สอดคล้องกับ บรรลือ ขอรวมเดช(2533) ที่กล่าวว่า ผลงานปฏิบัตินั้นเป็นกิจกรรมที่นับได้ว่าเป็นหัวใจของการเรียนรู้ด้านศิลปะ เพราะการฝึก

ปฏิบัติด้านกิจกรรมจะทำให้เกิดการสังสรรค์ ประสพการณ์ และความรู้ความเข้าใจต่างๆ อีกทั้งวิชาศิลปะในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายเป็นวิชาเลือกเสรี ซึ่งเป็นวิชาที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียน ได้ค้นหาความถนัดและความสามารถ อันจะเป็นเครื่องชี้แนะตัดสินใจเลือกวิชาที่เหมาะสม การฝึกทักษะปฏิบัติจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง และวิธีการวัดและประเมินผลที่สอดคล้องกับการปฏิบัติงานดังกล่าวก็คือการตรวจผลงาน คุณผลสำเร็จของงาน และการสังเกตที่ดูถึงกระบวนการทำงานของผู้ปฏิบัติงานว่ามีการวางแผนและกำหนดขั้นตอนในการปฏิบัติงาน ว่างานจะเริ่มต้นอย่างไร สิ้นสุดลงอย่างไรนั่นเอง

ส่วนข้อการปฏิบัติที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือการใช้วิธีการวัดและประเมินผลแบบสัมภาษณ์นั้น ได้สอดคล้องกับงานวิจัยของบรรลือ ชอรวมเดช (2533:104) อีกเช่นกันโดยพบว่า ข้อที่มีการปฏิบัติที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดคือ การใช้การวัดและประเมินผลด้วยวิธีการสัมภาษณ์ การสัมภาษณ์เป็นวิธีการวัดแบบหนึ่งที่สามารถใช้วัดผลได้หลายด้านคือ ความรู้ ความเข้าใจในคุณค่า ความคิดและทัศนคติเป็นต้น(ชโล พงษ์สามารถ 2526:112) แต่การวัดด้วยวิธีการสัมภาษณ์ไม่อาจใช้เป็นหลักในการวัดและประเมินผลงานศิลปะภาคปฏิบัติได้ เนื่องจากการวัดผลงานศิลปะภาคปฏิบัติเป็นการวัดและประเมินคุณค่าของผลงานที่ผู้เรียนได้สร้างขึ้นระหว่างการศึกษาระดับภาคเรียน(อิทธิพล ตั้งโฉลก 2528:81) ดังนั้นการสัมภาษณ์โดยมากจะใช้ประกอบการวัดผลแบบอื่น เช่นการให้ผู้เรียนอธิบายถึงงานศิลปะของตนเอง

ตอนที่ 3 ปัญหาการสอนวิชาศิลปะในกลุ่มวิชาเลือกเสรี ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย

1. ปัญหาด้านหลักสูตร

เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อปรากฏว่า ครูศิลปศึกษามีปัญหาในด้านหลักสูตร ส่วนใหญ่อยู่ในระดับปานกลาง ยกเว้นเรื่อง ความเพียงพอขอเอกสารหลักสูตรศิลปะ, ความสอดคล้องกับการศึกษาต่อด้านศิลปะ และแหล่งค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติมของครูและนักเรียน ซึ่งครูศิลปศึกษาประสบปัญหาค่อนข้างมาก เรียงตามลำดับ เมื่อพิจารณาโดยรวมปัญหาด้านหลักสูตรอยู่ในระดับปานกลาง ครูศิลปศึกษาโดยส่วนรวมเห็นว่า หลักสูตรเป็นปัญหามานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าที่เป็นปัญหาค่อนข้างมาก คือความเพียงพอของเอกสารหลักสูตรศิลปะ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ รัชนี ออมพันธ์(2523:68)และ พันธุ์ศักดิ์ พลสารัมย์(2531:146),

บรรลือ ขอรวมเศษ(2533:108) ที่พบว่า การขาดตำราเรียนเป็นปัญหาที่สำคัญอย่างหนึ่ง โดยเฉพาะตำราเรียนที่เป็นภาษาไทยมีน้อยมากไม่แพร่หลายเท่าที่ควร แม้ว่าการวิชาศิลปะภาคปฏิบัติจะเน้นหนักไปด้านผลงานสร้างสรรค์ แต่ตำราก็เป็นสิ่งช่วยเพิ่มพูนความคิดสร้างสรรค์ และเป็นแนวทางที่จะชี้แนะกระตุ้นความคิดในการแสดงออกของผลงาน (วินัย โสมติ 2526) และสอดคล้องกับงานวิจัยของ สังคม ทองมี(2533:138) ที่พบว่า ความพร้อมของเอกสารหลักสูตรยังไม่ดีเท่าที่ควร เช่น หลักสูตร แผนการสอน โรงเรียนได้รับช้า และไม่เพียงพอ กรมวิชาการ (2535:14) ได้เสนอแนะว่า เพื่อให้ครูสามารถจัดการเรียนการสอนได้ตามเจตนารมณ์ของหลักสูตร โรงเรียนควรดำเนินการจัดเตรียมเอกสารที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตรและเอกสารอื่นๆ ตามความจำเป็นให้พร้อม เพื่อให้ครูได้ศึกษาหรือใช้เป็นเครื่องมือ รวมทั้งการจัดประชุมครูแต่ละกลุ่มวิชาเพื่อจัดทำแผนการสอน ซึ่งเป็นการวางแผนการสอนในระยะยาว การจัดทำแผนการสอนดังกล่าวให้อาศัยเอกสารหลักสูตร เอกสารอื่นและสื่อการเรียนการสอนต่างๆประกอบด้วย

ส่วนอีกปัญหาหนึ่งคือ เรื่อง แหล่งค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติมของครูและนักเรียน ที่ครูศิลปศึกษาประสบปัญหาค่อนข้างมากนั้น อาจเป็นเพราะว่าในส่วนภูมิภาคนั้น ขาดแคลนแหล่งความรู้วิทยากรต่างๆ ซึ่งส่วนมากมักจะอยู่ในตัวเมือง หรือในส่วนกลางเป็นหลัก โดยเฉพาะแหล่งความรู้ด้านศิลปะแล้วนับว่ามีน้อยมาก ซึ่งแม้แต่ภายในห้องสมุดของโรงเรียนเองก็หาหนังสือที่เกี่ยวกับศิลปศึกษาได้น้อยมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าหนังสือเหล่านี้มีราคาค่อนข้างแพง เพราะมีตลาดในวงแคบ หาซื้อตามภูมิภาคได้ยาก

อย่างไรก็ตามการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลายนี้ เป็นการศึกษาเพื่อเพิ่มพูนความรู้ และทักษะเฉพาะด้าน ซึ่งจะ เป็นแนวทางในการประกอบอาชีพในอนาคต และให้ผู้เรียนได้ศึกษาหาความรู้และประสบการณ์ จากแหล่งวิทยากร สถานประกอบการ และสถานประกอบอาชีพอิสระนอกสถานศึกษา ตามความถนัดและความสนใจ โรงเรียนจึงควรเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ไปใช้แหล่งวิทยากรนั้นๆ โดยมีการประสานงานสำรวจแหล่งวิทยากรภายนอกโรงเรียนอย่างกว้างขวางด้วย

2. ปัญหาด้านเนื้อหาวิชา

เมื่อพิจารณาโดยรวมปรากฏว่า ปัญหาด้านเนื้อหาวิชาอยู่ในระดับปานกลางทุกเรื่อง

เมื่อพิจารณารายข้อปรากฏว่า ปัญหาที่ครูศิลปศึกษาประสบอยู่เป็นอันดับหนึ่งคือ การพัฒนาเนื้อหาให้สอดคล้องกับการศึกษาต่อ รองลงมาคือความเหมาะสมระหว่างเนื้อหากับเวลาเรียน

จากผลการวิจัย พบว่า ครูศิลปศึกษามีปัญหาสอดคล้องกับปัญหาที่เนื่องมาจากหลักสูตร นั่นคือ ความสอดคล้องกับการศึกษาต่อด้านศิลปะ ที่เป็นปัญหามากเป็นอันดับสอง ในด้านหลักสูตร กล่าวคือ เมื่อหลักสูตรไม่สอดคล้องกับการศึกษาต่อ ก็เป็นหน้าที่ของครูจะพัฒนาเนื้อหารายวิชาให้สอดคล้องกับการศึกษาต่อ วิบูลย์ จินทร์แย้ม (2531) พบว่าในด้านเนื้อหาวิชาบางเรื่องยังไม่เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่น เนื้อหาวิชาบางส่วนมีความซ้ำซ้อนกัน แต่ข้อจำกัดบางประการ เช่น การขาดแคลนตำราเรียนทำให้ครูประสบปัญหาในการพัฒนาเนื้อหาขึ้นได้ ส่วนปัญหาความเหมาะสมระหว่างเนื้อหากับเวลาเรียนนั้น สอดคล้องกับงานวิจัยของ สังคม ทองมี (2533:137) ที่พบว่า ผู้เชี่ยวชาญทางด้านการพัฒนาหลักสูตรและนักวิชาการทางด้านศิลปศึกษามีทัศนะทางด้านการวัดและประเมินผลการเรียนว่า เนื่องมาจากเนื้อหาวิชาศิลปศึกษามีอยู่มาก แต่คาบเวลาเรียนมีน้อยด้วยเวลาเรียนที่จำกัด ครูผู้สอนอาจจะไม่สามารถจัดการเรียนการสอนได้ตามเนื้อหาทั้งหมดและ พิกพ บิดี (2533:106) ที่พบว่า ความไม่เหมาะสมของเนื้อหา กับเวลาที่สอน โดยเนื้อหาที่สอน และกิจกรรมศิลปศึกษาที่กำหนดไว้ในหลักสูตร ไม่สัมพันธ์กับจำนวนคาบ เวลาที่กำหนดทำให้การจัดการเรียนการสอนไม่สามารถบรรลุตามจุดประสงค์ที่กำหนดไว้ได้

3. ปัญหาด้านวิธีสอน

เมื่อพิจารณารายข้อปรากฏว่า ปัญหาของครูศิลปศึกษาอยู่ในระดับปานกลางเกือบทุกเรื่อง ยกเว้น ครูศิลปศึกษาได้รับมอบหมายงานพิเศษจากทางโรงเรียนมากเกินไป ซึ่งครูศิลปะประสบปัญหาในระดับค่อนข้างมาก และข้อที่มีปัญหารองลงมาแต่มีปัญหาลดลงในระดับปานกลางคือ เรื่องการสนับสนุนการอบรมดูงานเกี่ยวกับการสอนจากทางโรงเรียน

จากผลการวิจัย อธิบายได้ว่า ครูศิลปศึกษาได้รับมอบหมายงานพิเศษจากทางโรงเรียน ซึ่งจากแบบสอบถามส่วนที่ 1 พบว่า มีหน้าที่อื่นนอกเหนือจากการสอนถึง 83% ได้แก่ งานศิลปะต่างๆ, การเขียนป้าย, การออกแบบตกแต่งสถานที่ งานประเพณีเกี่ยวกับชุมชน เป็นต้น ซึ่งทำให้ครูศิลปศึกษา มีการเตรียมการสอนน้อยเนื่องจากมีภาระกิจต่างๆหลายด้าน

สอดคล้องกับกรมวิชาการ (2537) ที่ได้จัดสัมมนาเรื่องผลการประเมินการใช้หลัก

สูตรมัธยมศึกษา ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533 ซึ่งพบว่าครูมีคาบสอนมากและมีงานอื่นที่ไม่ใช่งานสอนด้วย ทำให้ไม่มีเวลาเตรียมการสอน อีกทั้งสภาพเศรษฐกิจและสังคมทำให้ครูไม่ทุ่มเทเวลาและความคิดในการพัฒนาการเรียนการสอนเท่าที่ควร

อรุณศรี อนันตรวิชัย (2537) ได้พบปัญหาเกี่ยวกับวิธีสอนเช่นกันว่า ครูคนเดียวสอนหลายรายวิชาซึ่งบางวิชาที่ไม่มีความรู้ หรือประสบการณ์เพียงพอและยังมีงานที่จะต้องรับผิดชอบด้านอื่นๆ อีกด้วย ซึ่งทำให้สอนได้ไม่มีประสิทธิภาพ และอาจเป็นปัญหากระทบไปถึงด้านอื่นด้วย ซึ่งอาจส่งผลถึงการเรียนการสอนที่จะไม่สามารถบรรลุตามวัตถุประสงค์ของหลักสูตรได้ จากประสบการณ์ของผู้วิจัย พบว่าโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดใหญ่ หรือขนาดใหญ่พิเศษ ซึ่งโดยส่วนมากจะตั้งอยู่ในตัวเมือง หรือภายในอำเภอ ครูศิลปศึกษาจะได้รับการมอบหมายงานพิเศษจากโรงเรียนตลอดทั้งปี เป็นจำนวนมาก เนื่องจากโรงเรียนเป็นสถาบันที่สำคัญแห่งหนึ่งในท้องถิ่นที่ต้องบริการชุมชน ติดต่อกิจกรรมกับท้องถิ่น เนื่องจากมีความพร้อมด้านบุคลากรที่พร้อมกว่าจึงเป็นผลกระทบมาถึงตัวครูศิลปศึกษาโดยตรง และกระทบมาถึงการเรียนการสอนวิชาศิลปะโดยปริยาย

ส่วนปัญหาด้านการสนับสนุนการอบรมครูงาน เกี่ยวกับการสอนจากทางโรงเรียนนั้น ผู้บริหารโรงเรียนควรมีบทบาท ในการสนับสนุนให้ครูได้รับการอบรมสัมมนา ซึ่ง สุทธิศักดิ์ สัมแสน (2535:108) ได้เสนอว่า ผู้บริหารควรมีบทบาทในการส่งเสริมและสนับสนุนการใช้หลักสูตรโดยการกระตุ้นและส่งเสริมครูในการใช้หลักสูตรอย่างถูกต้อง เช่นการจัดอบรมหรือจัดประชุมสัมมนา เป็นต้น จะเห็นได้ว่าในเรื่องดังกล่าว ผู้บริหารมีส่วนสำคัญเป็นอย่างมาก เนื่องจากการไปรับการอบรมสัมมนา จะต้องได้รับอนุญาตจากผู้บริหารโรงเรียนรวมทั้งต้องได้รับการสนับสนุนเงินงบประมาณในการฝึกอบรมสัมมนา ผู้บริหารจึงต้องวางแผน และเตรียมงบประมาณ เพื่อพัฒนาบุคลากรในส่วนนี้ไว้ด้วย

ครูผู้สอนอาจกล่าวได้ว่าเป็น "ตัวเอก" ของกระบวนการใช้หลักสูตร ครูมีบทบาทที่สำคัญที่สุด หลักสูตรจะมีความสมบูรณ์ก็ต่อเมื่อครูนำไปใช้ในห้องเรียน หน้าที่ของครูจะต้องศึกษาหลักสูตรแบบเรียน วัสดุประกอบ เพื่อจะได้เลือกใช้และแปลงไปสู่การสอนได้อย่างถูกต้อง เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่น ตลอดจนปัญหาและความต้องการของเด็ก ต้องศึกษาวิธีการสอนแบบต่างๆ ให้เข้าใจแจ่มแจ้ง และสามารถเลือกใช้ได้อย่างเหมาะสมกับวัตถุประสงค์ และลักษณะเนื้อหาวิชา ตลอดจนจัดทำและใช้สื่อวัสดุอุปกรณ์การสอนให้เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่น (บุญมี เฌรยอด, ม.ป.ป.)

ดังนั้นจากการที่ครูซึ่งถือว่ามีบทบาทที่สำคัญที่สุดในกระบวนการใช้หลักสูตร สุพิน บุญชูวงศ์

(2535) ได้กล่าวว่า หัวใจสำคัญในการนำหลักสูตรไปใช้คือการสอน และบุคคลที่มีความสำคัญที่สุดคือครู ครูควรเอาใจใส่ต่อการสอน สอนให้สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของหลักสูตร เลือกวิธีสอนที่เหมาะสม สิ่งเหล่านี้เป็นปัจจัยที่จะชี้ถึงสัมฤทธิ์ผลของหลักสูตร

4. ปัญหาด้านสื่อการสอน

เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ปัญหาการสอนวิชาศิลปะ ด้านสื่อการสอนอยู่ในระดับปานกลางเกือบทุกเรื่อง ยกเว้นเรื่องแหล่งวิทยากรในท้องถิ่นสำหรับครูและนักเรียนค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติม และเรื่องค่าใช้จ่ายของนักเรียนในการจัดซื้ออุปกรณ์ทางศิลปะ ซึ่งครูศิลปศึกษาประสบปัญหาอยู่ในระดับค่อนข้างมาก เรียงตามลำดับ แต่เมื่อพิจารณาโดยรวมปรากฏว่าครูศิลปะมีปัญหาด้านสื่อการสอนอยู่ในระดับปานกลาง

จากผลการวิจัย อธิบายได้ว่า การที่ครูศิลปศึกษาประสบปัญหาค่อนข้างมากในเรื่องแหล่งวิทยากรในท้องถิ่น สำหรับครูและนักเรียนค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติม อาจเป็นเพราะว่าขาดแหล่งวิทยากรในท้องถิ่น โดยเฉพาะการเรียนวิชาศิลปะจำเป็นต้องศึกษาค้นคว้าจากแหล่งอื่นๆ เช่น พิพิธภัณฑ์ ห้องสมุด หรือแม้แต่สถานประกอบการ หรือแหล่งความรู้ที่เป็นสถานที่ต่างๆ เช่น วัด, อนุสาวรีย์ต่างๆ ฯลฯ ซึ่งส่วนใหญ่จะมีใน ส่วนกลางเท่านั้น สอดคล้องกับ สังคม ทองมี(2533:138) ที่พบว่าผู้บริหารและครูศิลปศึกษาส่วนใหญ่มีความคิดเห็นอยู่ในระดับไม่แน่ใจ โดยเฉพาะเรื่องความพร้อมของเอกสารหลักสูตร สื่อการเรียนการสอน และการเตรียมความพร้อมในด้านวิทยากรท้องถิ่นและแหล่งวิทยากรท้องถิ่น ยุทธศักดิ์ สัมแสน(2535:133) ให้ความเห็นว่าการใช้หลักสูตรในการเรียนการสอนในโรงเรียนย่อมไม่เพียงพอแก่นักเรียน เพราะโรงเรียนมีขีดจำกัดด้านบุคลากร สถานฝึกปฏิบัติงาน วัสดุประกอบการเรียนการสอน งบประมาณ ตลอดจนสิ่งอำนวยความสะดวกอื่นๆ แต่ขณะเดียวกันนักเรียนและโรงเรียนก็เป็นสมาชิกส่วนหนึ่งของสังคมนั้นๆ นักเรียนควรเรียนรู้จากสังคมนั้นด้วย

ส่วนเรื่องค่าใช้จ่ายของนักเรียนในการจัดซื้อวัสดุอุปกรณ์ทางศิลปะนั้น เป็นที่ทราบกันดีว่าวัสดุอุปกรณ์ทางศิลปะ เช่นจำพวกสี ภาชนะหรืออุปกรณ์อื่น ๆ นั้นมีราคาค่อนข้างแพง ผู้ปกครองของนักเรียนที่ไม่เห็นความสำคัญของวิชาหรือที่มีปัญหาเรื่องค่าครองชีพ ก็จะไม่ให้

การสนับสนุนค่าใช้จ่ายแก่นักเรียนในความปกครองของตน ซึ่งเมื่อนักเรียนไม่มีวัสดุอุปกรณ์ในการเรียนก็เป็นภาระและเป็นปัญหาแก่ครูผู้สอนในการจัดการเรียนการสอนขึ้นมาได้ ดังนั้นสื่อการเรียนการสอนที่เป็นเครื่องช่วยที่สำคัญในการจัดการเรียนการสอนให้ประสบผลสำเร็จตามเป้าหมายนั้น (กรมวิชาการ, 2535:19) ครูต้องมีการประยุกต์ใช้สื่อให้เหมาะสมกับแต่ละท้องถิ่นต่อไป

5. ปัญหาด้านการวัดและประเมินผล

เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อปรากฏว่า ปัญหาการสอนวิชาศิลปะของครูศิลปศึกษาในด้านการวัดและประเมินผล อยู่ในระดับปานกลางทุกเรื่อง โดยปัญหาที่ครูศิลปศึกษาประสบปัญหาเป็นอันดับหนึ่งคือ การประเมินผลให้สอดคล้องจุดประสงค์รายวิชาศิลปะในหลักสูตรให้ครบทุกข้อ รองลงมาคือ การวัดและการประเมินผลด้านความรู้ความเข้าใจ

จากผลการวิจัย อธิบายได้ว่า ครูศิลปศึกษาโดยส่วนมากจะสอนในวิชาปฏิบัติ และเน้นให้นักเรียนได้ฝึกทักษะในการแสดงออกด้านศิลปะอย่างเสรี อย่างเป็นทางการ จึงไม่เชี่ยวชาญในการประเมินผลในจุดประสงค์ของหลักสูตรข้อที่หนึ่ง คือ เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจด้านศิลปะได้ครบถ้วนไปด้วย ฉะนั้น การที่ครูศิลปศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนปลายประสบปัญหาดังกล่าวก็เพราะว่าครูศิลปศึกษาส่วนมากจะสอนโดยเน้นภาคปฏิบัติ การวัดผลประเมินผลจึงเน้นอยู่ที่การตรวจผลงาน และการสังเกต ส่วนวิธีการสอบข้อเขียนและการสัมภาษณ์ ซึ่งเป็นวิธีการวัดความรู้ความเข้าใจนั้น พบว่ามีการปฏิบัติที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด ซึ่งก็นับว่าสอดคล้องและสัมพันธ์กันเป็นอย่างดี และการที่สอนเน้นในภาคปฏิบัติดังกล่าว ก็เป็นแนวทางที่สอดคล้องกับงานวิจัยของ สังคม ทองมี(2533) ที่พบว่า ในรายวิชาศิลปะการฝึกทักษะต่างๆควรเน้นในวิชาเลือกเสรี โรงเรียนควรเปิดให้พร้อมเพรียงกัน และอาจมีสาเหตุมาจากครูศิลปศึกษาขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการวัดและการประเมินผล ซึ่ง พิกพ บัติ(2533:82) ที่พบว่า ปัญหาที่เกี่ยวกับสมรรถภาพด้านการสอนศิลปศึกษาที่ครูประถมศึกษาประสบปัญหาในระดับมากเป็นอันดับหนึ่งคือ เรื่องการสร้างเครื่องมือวัดผลและประเมินผล รองลงมาคือ เรื่องการกำหนดระดับคะแนนในการวัดผลการเรียน และ สังคม ทองมี(2533) ที่พบว่า ครูมัธยมศึกษาตอนต้นขาดความรู้ความเข้าใจในด้านการวัดประเมินผล และเนื้อหาวิชามาก อาจไม่สามารถประเมินผลได้บรรลุจุดมุ่งหมาย

ตอนที่ 4 - ข้อเสนอแนะทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

จากแบบสอบถาม 53 ฉบับ มีผู้ให้ข้อเสนอแนะทั่วไปมา 34 คน และใน 34 คนนี้ บางคนก็เสนอแนะมาเพียงบางด้านเท่านั้น ผู้วิจัยจึงได้รวบรวมข้อเสนอแนะ และอภิปรายผลได้ ดังนี้

ด้านหลักสูตร

ครูศิลปศึกษาได้เสนอแนะว่า ควรจัดอบรมสัมมนาครูศิลปศึกษาเกี่ยวกับหลักสูตรในทุกโรงเรียนควรปรับปรุงเวลาเรียนให้มากขึ้นกว่าเดิม กล่าวคือควรเพิ่มเป็น 4 คาบเรียน/สัปดาห์ และหลักสูตรควรมีรูปแบบที่มีความชัดเจนขึ้นมากกว่าที่เป็นอยู่ เช่น คำอธิบายรายวิชาที่ซ้ำซ้อนและไม่ชัดเจน

ด้านหลักสูตรที่มีการเสนอแนะให้เพิ่มค่าเวลาเรียนเป็น 4 คาบต่อสัปดาห์ ได้สอดคล้องกับงานวิจัยของ วิบูลย์ จันทร์แถม (2531) ที่ได้ศึกษาเกี่ยวกับสภาพการจัดการเรียนการสอนของครูศิลปศึกษา ระดับมัธยมศึกษา ซึ่งพบว่า "ด้านหลักสูตร เวลาเรียนศิลปศึกษาที่กำหนดไว้น้อยเกินไปไม่เพียงพอในการเรียนการสอน มีผลทำให้นักเรียนปฏิบัติงานในเวลาเรียนไม่สำเร็จ กิจกรรมการเรียนไม่ต่อเนื่อง นักเรียนขาดทักษะในการปฏิบัติ และเกิดความเบื่อหน่ายในการเรียน"

ซึ่งในเรื่องการปรับปรุงเวลาเรียนให้มากขึ้นกว่าเดิมคือจาก 2 คาบ/สัปดาห์ เป็น 4 คาบต่อสัปดาห์ นั้น เป็นความต้องการอย่างหนึ่งที่ครูศิลปศึกษา ต้องการได้รับการแก้ไข แต่การแก้ไขก็คงเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ยากในขณะนี้ แต่ครูศิลปศึกษาส่วนหนึ่งก็สามารถที่จะแก้ไขปัญหานี้ได้ในระดับหนึ่งโดยการไปเลือกเปิดวิชาอาชีพแทนซึ่งจะมีจำนวนคาบที่มากขึ้น เช่น ช 0178 ช่างเขียนภาพทิวทัศน์, ช 0182 ช่างเขียนภาพประกอบ 4 คาบ/สัปดาห์ เป็นต้น

ส่วนในด้านการอบรมสัมมนาเพื่อเสริมสร้างความรู้ ความเข้าใจของครูศิลปศึกษาต่อหลักสูตรนั้น ไม่ได้รับการสนับสนุนให้ได้รับการอบรมสัมมนา และ ไม่ได้รับความสนใจจากผู้บริหารเท่าที่ควร สืบเกิดได้จากข้อมูลตอนที่ 1 ซึ่งก็ได้พบว่า ครูส่วนใหญ่ไม่เคยได้รับการอบรม หรือสัมมนาเกี่ยวกับเรื่องหลักสูตรเลย จึงเป็นหน้าที่ของโรงเรียนที่จะต้องใช้วิธีการจัดให้มีการประชุมเพื่อให้ความรู้แก่ครู ให้ครูได้มีความรู้ ความเข้าใจในหัวใจของการจัดการศึกษา คือเรื่องหลักสูตร ซึ่งเป็นไปตามหลักการที่ว่าควรจัดให้มีการสัมมนาครู อาจารย์ ให้มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องหลักสูตร (กรมสามัญศึกษาหน่วยศึกษานิเทศก์, 2534)

ด้านเนื้อหาวิชา

ครูศิลปศึกษาได้เสนอแนะว่า เนื้อหาวิชาไม่ชัดเจน อีกทั้งตำราที่เกี่ยวกับรายวิชาต่างๆ ทางศิลปะมีน้อย ไม่มีแหล่งที่จะค้นคว้าเพิ่มเติม อีกทั้งเวลานั้นทำให้ไม่สามารถสอนได้ครบตามเนื้อหาที่วางไว้ โดยเฉพาะในภาคปฏิบัติซึ่งจะต้องมีการอธิบายและสาธิต, อีกทั้งเสนอให้ควรมีการจัดเนื้อหาที่เปิดกว้างเหมาะสมกับความต้องการของผู้เรียนและความถนัดของผู้สอนด้วย

ครูศิลปศึกษาได้ประสบปัญหาเกี่ยวกับ การขาดแคลนตำรา หนังสือเรียนทางศิลปะที่เกี่ยวข้องกับรายวิชาต่างๆ ประกอบกับในหลักสูตรนั้นมีความอธิบายรายวิชาเพียงคร่าว ๆ เป็นแนวทาง ทั้งนี้เพื่อเปิดโอกาสให้ครูได้จัดเนื้อหาอิสระตามความเหมาะสม ประกอบกับขณะนี้ไม่มีหนังสือเรียนรายวิชาศิลปะระดับมัธยมศึกษาตอนปลายออกวางจำหน่าย จึงทำให้ครูศิลปศึกษาขาดแคลนเอกสารที่จะใช้อ้างอิง ไม่สามารถที่จะจัดเนื้อหาเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับข้อมูลในตอนที่ 3 ที่พบว่า ครูประสบปัญหาด้านหลักสูตร เรื่องการขาดแคลนเอกสารประกอบหลักสูตรศิลปะมากเป็นอันดับ 1 ดังนั้น เพื่ออำนวยความสะดวกในการใช้หลักสูตร โรงเรียนควรจัดหาเอกสารหลักสูตรให้ครบถ้วนเพียงพอ และมีระบบบริการที่ดี (กรมสามัญศึกษา หน่วยงานพิเศษ, 2534)

อีกอย่าง คือเรื่องเวลาเรียนที่ไม่สัมพันธ์กัน เนื่องจากว่า การเรียนการสอนวิชาเลือกเสรีนั้น เป็นการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาศักยภาพของผู้เรียนให้พัฒนาศักยภาพสูงสุด เพื่อเป็นพื้นฐานสำหรับการประกอบอาชีพ และการศึกษาต่อ โดยมีการสอนที่มุ่งเน้นความรู้ และทักษะเฉพาะด้าน แต่เวลาเรียนในหลักสูตร มีเพียง 2 คาบต่อสัปดาห์นั้นไม่เพียงพอต่อการที่จะพัฒนาศักยภาพทางศิลปะให้สูงสุด ดังเช่นหลักการของวิชาเลือกเสรีได้

ด้านวิธีสอน

ครูศิลปศึกษาได้เสนอแนะให้ครูควรให้ผู้เรียนได้ใช้เทคนิคตามความถนัดของตนโดยให้มีโอกาสได้ปฏิบัติงานจริงเพื่อเสริมสร้างประสบการณ์และความคิดสร้างสรรค์แก่ผู้เรียน ครูผู้สอนควรปรับหลักสูตรให้เหมาะสมกับสภาพปัจจุบันตามความถนัดของแต่ละบุคคล ครูที่สอนในวิชาที่ตนเองมีความรู้ และความถนัดย่อมจะทำให้สอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ แต่ขณะเดียวกันก็ต้องชวนชวนหาความรู้ เทคนิค และวิทยาการใหม่ๆ อยู่เสมอๆ โดยเฉพาะในด้านเทคนิคการสอนต่างๆ ครูศิลปศึกษาควรมีความรู้และเลือกนำมาใช้ให้เหมาะสม การเรียนการสอนวิชาศิลปะ กลุ่มวิชาเลือกเสรี ระดับมัธยมศึกษาตอนปลายนั้น เป็นการเรียนการสอนที่มุ่งเน้นที่จะพัฒนาศักยภาพ ของนักเรียน ควรจัดกิจกรรมส่งเสริม เพื่อให้นักเรียนได้เรียนรู้ฝึกทักษะ พัฒนาทักษะให้สูงขึ้นจนถึงขีดความ

สามารถสูงสุด (พะยอม แก้วกำเนิด, 2533) ครูศิลปศึกษาจึงควรสอนโดยให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติอย่างเสรี การที่นักเรียนได้ปฏิบัติงาน หรือทำกิจกรรมได้มากเท่าใดยิ่งทำให้เกิดทักษะเพิ่มมากขึ้นเท่านั้น ครูผู้สอนควรหาวิธีการส่งเสริมกิจกรรม เพื่อช่วยให้นักเรียนมีความหมาย และได้ประโยชน์แก่นักเรียนมากขึ้น

และเนื่องจากหลักสูตรฉบับปรับปรุง พุทธศักราช 2533 มุ่งเน้นเสริมทักษะกระบวนการแก่นักเรียน มากกว่าที่จะมุ่งเน้นให้นักเรียนเรียนเนื้อหาวิชา การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของครู จึงควรมีวิธีการกำหนดกิจกรรมหรือเทคนิคการสอนตามจุดประสงค์ที่กำหนด ที่เน้นทักษะกระบวนการ กระบวนการกลุ่ม และนักเรียนเป็นศูนย์กลาง (กระทรวงศึกษาธิการ กรมสามัญศึกษา, 2533) อีกประการหนึ่งการสำรวจวุฒิ ความรู้ ความสามารถพิเศษของครูอาจารย์ เพื่อเป็นข้อมูลสำหรับกำหนดรายวิชาที่จะเปิดสอน โดยเฉพาะวิชาเลือกเสรี ควรส่งเสริมสนับสนุนให้บุคลากรฝึกอบรมดูงาน ศึกษาต่อ ซึ่งจะช่วยให้สามารถเปิดสอนวิชาบังคับเลือกและวิชาเลือกเสรีได้กว้างขวางยิ่งขึ้น (กรมสามัญศึกษา หน่วยงานศึกษานิเทศก์, 2534) นอกจากนี้ผู้บริหารควรส่งเสริมให้ครูใช้วิธีสอนแบบต่างๆ ควรส่งเสริมให้หัวหน้าหมวดวิชา มีบทบาทในการนิเทศการสอนแก่ครู และหัวหน้าหมวดจะต้องนิเทศสัปดาห์การสอนแก่ครูที่มีปัญหาด้านการสอน และให้ความร่วมมือในการแก้ไขปัญหา ในด้านการเรียนการสอน และสนับสนุนวิธีการคิดริเริ่มที่มีประโยชน์ต่อการสอน

ด้านสื่อการสอน

ครูศิลปศึกษาได้เสนอแนะว่า ในสภาพปัจจุบันในแต่ละโรงเรียนสื่อการสอนมีไม่เพียงพอ โรงเรียนควรมีการสนับสนุนงบประมาณในการจัดหาและจัดทำสื่อการสอนต่างๆ โดยเน้นที่ความทันสมัย และสอดคล้องกับแนวทางการศึกษาต่อและความต้องการของท้องถิ่น โดยโรงเรียนควรจัดให้มีงบประมาณในการจัดทำสื่อการสอนโดยเฉพาะ การสนับสนุนด้านงบประมาณจากทางโรงเรียน จะช่วยให้การจัดการเรียนการสอนเกิดประสิทธิภาพขึ้นได้ในระดับหนึ่ง ซึ่งเรื่องสื่อการเรียนการสอนนี้ หลักเกณฑ์ก็คือโรงเรียนจะต้องจัดซื้อจัดหา หรือจัดทำไว้ให้พร้อม และเป็นไปตามความต้องการของครูและนักเรียน (กระทรวงศึกษาธิการ หน่วยงานศึกษานิเทศก์, 2534) จึงเป็นหน้าที่ของโรงเรียนที่จะต้องสนับสนุนครูให้จัดหา จัดทำสื่อการสอนให้เพียงพอ โดยเฉพาะการเรียนการสอนวิชาศิลปะบางวิชา เช่น ศิลปะนิยมน มีความจำเป็นที่จะฉายภาพสไลด์, หรือเครื่องฉายทึบแสง หรือแผ่นภาพประกอบ ประกอบการเรียนการสอนด้วย เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ที่สมบูรณ์ สอดคล้องกับจุดประสงค์ของรายวิชา ซึ่งวิชานี้ก็นับว่าเป็นวิชาภาคทฤษฎีวิชาเดียวใน วิชาศิลปะ (กลุ่มทัศนศิลป์) ที่จะ

ความรู้พื้นฐานสำคัญในการศึกษาต่อด้านศิลปะต่อไป โรงเรียนจึงควรสนับสนุนในส่วนนี้ด้วย อย่างไรก็ตาม โรงเรียนควรส่งเสริมให้ครูนำทรัพยากรในท้องถิ่น มาใช้เป็นสื่อด้วยเพราะโดยสาระของหลักสูตรจะเน้นให้ท้องถิ่นมีส่วนร่วมมากที่สุด (กรมสามัญศึกษา หน่วยงานพิเศษ, 2534)

ด้านการวัดและการประเมินผล

ครูศิลปศึกษาได้เสนอแนะว่า ควรลดจำนวนนักเรียนให้มีความพอเหมาะเพื่อที่จะสังเกตพัฒนาการทางศิลปะได้ง่ายขึ้น ควรมีการประเมินจากผลงานนักเรียนเป็นด้านหลักและให้สอดคล้องตามหลักการประเมินผลในหลักสูตร อีกทั้งได้เสนอแนะว่าควรมีการจัดทำเป็นข้อสอบกลุ่มของโรงเรียนและควรประเมินผลให้ครบพฤติกรรมทั้ง 3 ด้าน

เห็นได้ว่าการเปิดรายวิชาเลือกเสรีศิลปะในบางโรงเรียนนั้น ไม่สามารถจัดกลุ่มการเรียนให้อยู่ในจำนวนที่เหมาะสมได้ ทำให้นักเรียนมากเกินไป ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อคุณภาพของการวัดและการประเมินผลของครูศิลปศึกษาได้ โดยเฉพาะการประเมินผลวิชาศิลปะนั้นจำเป็นต้องมีการประเมินหลายด้าน ทั้งภาคศิลปะปฏิบัติ, ทฤษฎี วัดทั้ง ความรู้ ทักษะ เจตคติ ใช้วิธีการวัดตั้งแต่ตรวจผลงาน สังเกต เป็นต้น โดยเฉพาะวิชาเลือกเสรี รายวิชาศิลปะ เป็นวิชาที่ควรเน้นในการฝึกทักษะเป็นสำคัญ (สังคม ทองมี, 2533) ฉะนั้นการที่ผู้เรียนมีจำนวนที่ไม่เหมาะสม การวัดและประเมินย่อมทำได้ด้วยความยากลำบาก การสังเกตพัฒนาการอาจไม่ทั่วถึง

ข้อเสนอแนะทั่วไป

ครูศิลปศึกษาได้เสนอแนะว่า ควรจัดวิชาศิลปะเป็นวิชาบังคับอีกวิชาหนึ่งในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย โดยควรที่จะให้ครูสอนในแต่ละรายวิชาเพียงคนเดียว ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความเชี่ยวชาญและสะดวกต่อการวัดและประเมินผล หรือแต่ละโรงเรียนควรจัดเป็นแผนการเรียนศิลปะแยกออกต่างหาก และโรงเรียนควรให้การสนับสนุนด้านอาคารสถานที่ตลอดจนอุปกรณ์สื่อการเรียนการสอนต่างๆ มากกว่าที่เป็นอยู่

อธิบายได้ว่า ครูศิลปศึกษาเห็นความสำคัญของวิชาศิลปะว่าควรเป็นวิชาบังคับอีกวิชาหนึ่งในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย เนื่องจากศิลปะศึกษามีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาประเทศและเศรษฐกิจของชาติ ช่วยให้เกิดความมั่นคง และยังช่วยให้เยาวชนของชาติ เกิดความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ สามารถนำไปประกอบอาชีพได้อย่างมั่นคงทัดเทียมอาชีพอื่นๆ (ก่อ สวัสดิพานิชย์,

2519:18) ซึ่งในอนาคตผู้มีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรครั้งต่อไปควรได้นำไปพิจารณา ซึ่งหากมีการบรรจุเป็นวิชาบังคับแล้ว การสนับสนุนในด้านต่างๆ การให้ความสำคัญ จากทางโรงเรียนคงจะได้รับการพิจารณามากยิ่งขึ้นกว่าปัจจุบันนี้อย่างแน่นอน

ส่วนในเรื่องการจัดให้ครูสอนรายวิชาประจำ อาจเกิดผลดีต่อการจัดเนื้อหาการวัดผลประเมินผล และก่อให้เกิดความสะดวก, ความเชี่ยวชาญในการสอนของครูผู้สอนได้ แต่ขณะเดียวกันต้องคำนึงถึงความต้องการของนักเรียนด้วยว่า สอดคล้องกับความถนัด ความต้องการของนักเรียน และสอดคล้องกับการศึกษาต่อหรือไม่ ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญอย่างหนึ่งของการจัดวิชาเลือกเสรี

ในเรื่องการจัดเป็นแผนการเรียนศิลปะแยกออกจากหากนั้น โรงเรียนสามารถจัดได้ตามความพร้อมของแต่ละแห่ง เช่น ที่โรงเรียนแก่นนครวิทยาลัย ซึ่งเป็นประชากรในการวิจัยครั้งนี้ ก็ได้ดำเนินการจัดเป็นแผนการเรียนศิลปะแยกออกจาก ซึ่งนับว่าเป็นการจัดการเรียนการสอนที่หลากหลายสนองต่อผู้เรียนได้อย่างกว้างขวางตามแนวดำเนินการของหลักสูตร ซึ่งหลักสูตรเองก็ได้เปิดกว้างให้อยู่แล้ว เพียงแต่ผู้บริหารโรงเรียนบางโรงเรียนที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการเรียนการสอนไม่เข้าใจในปรัชญาการศึกษา จึงพยายามมุ่งเน้นในวิชาสามัญบางสายโดยเฉพาะ โดยหวังเพียงเพื่อให้นักเรียนในโรงเรียนสอบเข้าศึกษาต่อในมหาวิทยาลัยให้ได้มากที่สุด โดยไม่คำนึงถึงความต้องการของนักเรียนอีกส่วนหนึ่ง เอกวิทย์ ณ กลาง (2530:14-15) ได้กล่าวว่า สิ่งที่ควรระมัดระวังอย่างยิ่งในระดับมัธยมศึกษาที่ต่อเนื่องกับอุดมศึกษา คือการสอบเข้ามหาวิทยาลัย สิ่งเหล่านี้เป็นอุปสรรคใหญ่หลวงเพราะเป็นปัจจัยที่เหนี่ยวรั้งการพัฒนาการมัธยมศึกษา มหาวิทยาลัยต้องการดึงดวงคนเก่งจากมัธยมศึกษา แต่มัศึกษามีความเชื่อว่าคนทุกคนมีคุณภาพคุณค่าในตัวเอง มีศักยภาพตามแนวทางตามบุคลิกภาพของเขาเอง หน้าที่ของมัธยมศึกษาคือการพัฒนาศักยภาพของทุกๆ คนให้เติบโตสูงสุดตามขีดศักยภาพ ค่านิยมไทยยังให้ความสำคัญในระบบสอบคัดเลือกเข้ามหาวิทยาลัยอย่างสูงส่ง ทำให้เกิดการกวาดวิชาเร่งเรียน ใครเข้าไม่ได้ถือว่าเป็นปมด้อย

ข้อเสนอแนะของผู้วิจัย

นอกจากข้อเสนอแนะของครูศิลปศึกษา ในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย สิ่งกีดกรมสามัญศึกษา เขตการศึกษา 9 ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะเพิ่มเติม ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะสำหรับครูศิลปศึกษา

- ควรสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องหลักสูตรให้ลึกซึ้ง แล้วนำไปปรับใช้ให้

ถูกต้อง เหมาะสมกับสภาพของโรงเรียนและท้องถิ่นที่ทำการสอน

- ควรมีความกระตือรือร้นในการแสวงหาความรู้วิทยาการใหม่ , เพื่อนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการเรียนการสอน ทั้งทางด้านหลักสูตร , เนื้อหาวิชา , การสอน , สื่อการสอน และการวัดและการประเมินผล

- ควรมีการประเมินผลการสอนของตนเอง เพื่อนำไปใช้พัฒนาการเรียนการสอนของตนเองให้สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของหลักสูตรต่อไป

- ควรมีการประสานงานกับหน่วยงานอื่น หรือแหล่งวิทยาการอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อความร่วมมือในการพัฒนาการเรียนการสอนตลอดจนเพื่อเป็นแหล่งค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติมแก่ครูและนักเรียน

2. ข้อเสนอแนะสำหรับผู้บริหารหรือหัวหน้าหมวด

- ควรมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสูตร สามารถให้ความช่วยเหลือ อธิบายให้ครูผู้สอนให้เข้าใจได้

- ควรมีการจัดการอบรม สัมมนาอย่างสม่ำเสมอ โดยเฉพาะผู้ที่ยังไม่เคยได้รับการอบรม ควรให้การสนับสนุนและส่งเสริมให้ได้รับการศึกษาอบรมเพื่อพัฒนาศักยภาพของตัวครูให้มากยิ่งขึ้น

- การจัดการหลักสูตรควรคำนึงถึงความพร้อม ของโรงเรียน ท้องถิ่น และยึดหยุ่นตามความเหมาะสม

- ควรสนับสนุนด้านงบประมาณในการจัดซื้อจัดหาสื่อการเรียนการสอนวิชาศิลปะแก่หมวดวิชาศิลปศึกษา ให้มากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะตำราทางศิลปะ ควรจัดซื้อจัดหาให้เพียงพอับความต้องการของครูและนักเรียน และควรสนับสนุนด้านอาคารสถานที่เป็นห้องปฏิบัติงานเฉพาะด้าน ทางศิลปะแก่หมวดวิชาศิลปศึกษา

3. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัย

- ควรมีการศึกษาวิจัยสภาพและปัญหาการสอนวิชาศิลปะ ในกลุ่มวิชาเลือกเสรี ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ในเขตการศึกษาอื่นๆ ต่อไป

- ควรมีการศึกษาวิจัยเปรียบเทียบ สภาพและปัญหาการสอนวิชาศิลปะในกลุ่มวิชาเลือกเสรี ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ระหว่างโรงเรียนขนาดใหญ่กับโรงเรียน